

Onat Kutlar'ın “Kediler” İsimli Hikâyesinde Gerçekliğin Farklı Boyutları Üzerine Bir İnceleme*

An Examination on the Different Aspects of the Reality in “Kediler” by Onat Kutlar

Ayşe Nur ÖZDEMİR**

Öz

Türk edebiyatında 1950'lerdeki modernist kırılmanın yanı sıra yaşanan siyasal ve kültürel dönüşümle ve Batılı akımların/yazarların etkisiyle yeni tarzda hikâyeler yazan bir kuşak oluşur. Özellikle basmakalıp söylemleri reddeden, hem klasik gerçekçiliğe hem de toplumu gerçekçi edebiyat geleneklerine karşı çıkan, önceki kuşaklardan farklı bir sanat ve gerçeklik anlayışını temsil eden ve bireyin içsel yönünü merkeze alan hikâyeler kaleme alan kuşağın yazarları, biçim ve anlatım olanakları açısından da yeni teknikler kullanır. 1950 kuşağı hikâyecileri arasında müstesna bir yeri olan Onat Kutlar'ın 1959 yılında kaleme aldığı ilk hikâye kitabı olan İshak, 1960'ta Türk Dil Kurumu hikâye ödülü ile taltif edilmiştir. Henüz küçük yaşlarda bu vadiye denemeler yapmaya başlayan yazarın yirmi üç yaşında ortaya koyduğu, dokuz hikâyeden oluşan bu eseri, büyük övgülere mazhar olmuş ve kimi araştırmacılar tarafından Türk edebiyatında büyütlü gerçekçiliğın izlerini taşıyan ilk örnek olarak değerlendirilmiştir. İlk ve orta öğrenimini Gaziantep'te tamamlayan Kutlar'ın hayatından, çocukluğunu ve ilk gençlik yıllarını geçirdiği Gaziantep'ten izler taşıyan bu eserin Batılı kimi modernist tekniklerle de münasebeti vardır. Gerçekliğin farklı katmanlar ya da varlık düzeyleri şeklinde çoğullaştığı bu eserde fantastik motifler de gözlemlenmektedir. Dolayısıyla modernist tekniklerle kaynaşmış yerli bir temel üzerine inşa edilen bu hikâyelerde yazarın gerçekliğin farklı katmanlarında dolaştığı ve özgül bir kurmaca mantığının işlediği görülmüştür. Hikâyelerden özellikle “Kediler”de gerçekliğin doğası klasik realizm akımının oldukça dışındadır. Çalışmamızda, “Kediler” isimli hikâyede gerçekliğin farklı tabakaları üzerine bir inceleme yapararak Onat Kutlar ile ilgili bugüne kadar yapılan çalışmalara katkı sağlamak amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Edebiyat ve Gerçeklik, Büyütlü Gerçekçilik, Türk Edebiyatı, Onat Kutlar, İshak, “Kediler”.

* Bu çalışma, 15-16 Haziran 2023 tarihlerinde Mardin Artuklu Üniversitesi tarafından düzenlenen I. Uluslararası Dilbilim ve Karşılaştırmalı Edebiyat Kongresi'nde sunulmuştur.

** Dr. Öğr. Üyesi Trakya Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Edirne, Türkiye.
Elmek: aysenurozdemir@trakya.edu.tr
ORCID: 000-003-1555-7824

Abstract

In Turkish literature, with the modernist break in the 1950s, the political and cultural transformation experienced, and the influence of Western movements/authors, a generation is formed that writes stories in a new manner. In particular, the writers of this generation who reject stereotypical discourses and oppose both classical realism and socialist realist literature conventions, represent a different understanding of art and reality than the previous generations and produce stories that center on the inner aspect of the individual, also utilize new techniques in terms of form and expression. İshak, the first story book of Onat Kutlar, who has an exceptional place among the authors of the 1950 generation, was awarded with the story prize of the Türk Dil Kurumu in 1960. This work written by the author at a young age, 23, consisting of nine stories, took a great credit and was evaluated by some researchers as the first example of magical realism in Turkish literature. The aforesaid work, which bears traces from the life of Kutlar, who finished his primary and secondary education in Gaziantep and where he spent his childhood and the first flush of youth, also utilizes some Western modernist techniques. Fantastic motifs are also available in this work, in which reality is multiplied as the form of different layers or levels of existence. Therefore, in these stories, which are built on a local basis fused with modernist techniques, the author wanders through different layers of reality, and a specific logic of fiction works. The nature of reality in these stories, particularly in “Kediler (Cats)”, is quite far from the classical realism. In this study, it is aimed to contribute to the studies on Onat Kutlar by making an examination on the different layers of reality in the story called “Kediler (Cats)”.

Keywords: Literature and Reality, Magical Realism, Turkish Literature, Onat Kutlar, İshak, “Cats”.

Gönderilme Tarihi / Received Date:
25 Haziran 2023

Kabul Tarihi / Accepted Date:
23 Ağustos 2023

Atıf/Citation: Özdemir A. (2023).
Onat Kutlar'ın “Kediler” İsimli Hikâyesinde Gerçekliğin Farklı Boyutları Üzerine Bir İnceleme
doi.org/10.30767/diledeara.1319832

Copyright © 2023
Dil ve Edebiyat Araştırmaları
tded.org.tr | 2023

Extended Summary

In the Turkish literature of 1950s, both the developments in social and cultural life and the transformation in political life had an impact on writers. In addition to this, the comprehension of Western literary movements enables the manifestations of existential, surrealist and modernist tendencies in new stories. In the aforesaid period, a new generation brings up who rejects the stereotypical discourses and opposes both the classical realism and the socialist realist literature conventions. The writers of this generation, particularly influenced by Western movements/writers, represent a different understanding of art and reality than the previous generations and produce stories that center on the inner aspect of the individual, also utilize new techniques in terms of form and expression.

İshak, the first story book of Onat Kutlar, who has an exceptional place among the writers of the 1950 generation, was awarded with the story prize of the Türk Dil Kurumu in 1960. This work written by the author at a young age, consisting of nine stories, took a great credit and was evaluated by some researchers as the first example of magical realism in Turkish literature. The aforesaid work, which bears traces from the life of Kutlar, who finished his primary and secondary schools in Gaziantep and where he spent his childhood and the first flush of youth, also utilizes some Western modernist techniques. Fantastic motifs are also available in this work, in which reality is multiplied as the form of different layers or levels of existence. So, in these stories, which are built on a local basis fused with modernist techniques, the author wanders through different layers of reality, and a specific logic of fiction operates.

Magical realism, which has a strong historical and cultural background and spread all over the world from Latin America, transforms the fictional character, place and time elements of realistic works, which are dominated by a direct mimetic perspective. In magical realist works, real and imaginary realms are fictionalized in a new way and they come together in a holistic atmosphere. The most distinctive aspect of the magical realist works is that both the narrators and the fictional characters perceive the extraordinary layers of reality as if it were a very natural situation. In the works produced under the influence of the magical realism, a harmonious integrity is observed between the natural and supernatural/magical levels of reality.

“Kediler (Cats)”, one of the stories in the Kutlar’s *İshak*, have many features of magical realism, containing the ordinary and the extraordinary in a harmonic way which neutralizes the unusual in the narrative. In the Turkish literature, there are very few textual analyzes that examine the magical realism of the stories in *İshak*. For instance, some of the analyzes on this subject focus on extraordinary elements in the stories such as “Horozlar” and “Hadi”. Besides, the nature of reality in “Kediler (Cats)”, separated from the classical realism conventions in a similar way. In magical realism, a mode of reality against the laws of the external world or the human perception is normalized and embraced without any question. Thus, the ordinary and the extraordinary elements merge, different ontologies and layers of reality intertwine. There is more than one level of reality (ontological layer) in magical realism; actions, time, place and fictional characters are primarily in the real world. However, there are secondary reality fields where their magical counterparts or equivalents exist. These levels of reality, which can be multiplied two or more layers, reconcile the extraordinary and the real. When the different layers of reality intertwine, the hierarchy between them disappears. Thus, the extraordinary motifs become a normal part of life. Likewise, in the “Kediler”, the magical beings and objects place in different ontological layers in this way.

In this study, it is aimed to contribute to the studies on Onat Kutlar by making an examination on the different layers of reality in the story called "Kediler (Cats)".

Giriş

Edebiyata şiir türündeki denemelerle başlayan Onat Kutlar, *Hisar*, *Küçük Dergi* ve *İlke* gibi dönemin muhtelif dergilerinde şiirlerini; ayrıca 1955'te *Seçilmiş Hikâyeler* dergisinde "Volan Kayışı" isimli ilk hikâyesini yayımlar. Sonraki yıllarda kaleme aldığı hikâyeleri ve yazıları ise *Meydan*, *Yeni a*, *Yeni Ortam*, *Yürüyüş*, *Yeni Düşün*, *Milliyet Sanat* ve *Gösteri* dergileri ile *Cumhuriyet* gazetesinde yer bulur. Mektup, deneme, çeviri türlerinde de eserleri olan Kutlar'ın, öne çıkan bir diğer faaliyet alanı da sinema üzerine yazıları ve sinema filmlerine yazdığı senaryolardır (Yalçın 2010: 664-665).

Edebiyata ilgisi şiirle başlamış olmasına rağmen onun adından sıkça söz ettirecek olan ve edebiyat mahfillerinde ilgiyle karşılanan ilk eseri *İshak* isimli hikâye kitabıdır. 1959 yılında yani henüz 23 yaşındayken kaleme aldığı, 9 hikâyeden oluşan bu küçük eser, onun çocukluğunu ve ilk gençlik yıllarını geçirdiği Gaziantep'ten izler taşır. Yazar, eserin 1977 yılında yapılan ikinci baskısı için yazdığı ön sözde *İshak*'ın kaynağının yerliliğinin altını çizer:

"*İshak*'ı yirmi yaşlarındayken yazdım. Büyük kente yeni gelmiş bir taşralıydım o sırada. *Be-re*'den ve *kaşe kumaşlardan hoşlanır*, *Faulkner*'ı Fransızcadan, *Hafız*'ı Farsçadan sökmeye çalışır, *Goldberg çeşitlemelerini severdim*. Ama *Kadırğa Yurdu*'nun '*Sibirya Koşuşu*'nda, *Fatih*'te *Arabın kahvesinde gürlüğü ve soğukta yazdığım öyküler hep çocukluğumun kentiyle ilgiliydi*: *Antep*." (Kutlar 2022: 7-8)

Ön sözün devamında *İshak*'ı değerlendiren kimi isimlerin hikâyelerin Kafka'nın, Camus'nun, Mansfield'in eserlerinden izler taşıdığı yönündeki saptamasını doğru bulmaz. Antep'in o yıllardaki tasvirini yapan ve "karanlık" tarafına dikkat çeken Kutlar, o "karanlık"tan kurtulmak istemenin, "utangaç ve bilinçsiz başkaldırış"ın *İshak*'ta izlerini sürmenin mümkün oluşundan bahseder:

"*İshak*, bir Anadolu kentindeki gerçeklerin ne yorumudur ne de sorunlarının çözümü. Küçük, alçakgönüllü kesitlerdir bu öyküler. O kenti tanımaya çalıştım yıllar önce. Mevsimlerine, yapı taşlarının çeşitlerine, toprağın kokusuna ve tüm sokaklarına, insanlarına, çocuklarına dikkat ettim. Avcının iyisi uçarı vurur. İyi öykücü, akıp giden zamanın ritmine onu durdurmadan kalemini uydurandır. Bir süre birlikte döner o çarkla. Ve ölü bir noktayı geçince bırakır. Öyle gördük ustalarımızdan. Adımız da *Hıdır*." (Kutlar 2022: 8)

İshak'ın beslendiği kaynaklardan başlıcaları yazarın içinde yetiştiği şehir ve kültür olsa da Batılı kimi modernist tekniklerin de bu eserde izleri görülür. *İshak* üzerine bugüne kadar pek çok önemli isim değerlendirmede bulunmuştur. Söz konusu değerlendirmeler incelendiğinde eserin "yeniliği"nin, "öncülüğü"nin, "özgünlüğü"nin, "gerçek dışılığı"nın, "masalsı ve gizemli havası"nın, "sihirli ve şiirli" atmosferinin vurgulandığı görülür. Örneğin Fethi Naci, "Horozlar" hikâyesinin büyümlü gerçekçiliğinin ilk örneği olduğunu dile getirir (1995: 40). Semih Gümüş de bu eserin Türk edebiyatının çok daha sonraki yıllarda keşfettiği büyümlü gerçekçiliğinin "ta kendisinin ürünü" olduğunu söyler (Gümüş 2006: 106). Benzer bir görüş de Konur Ertop tarafından ifade edilir. Ertop, eserdeki hikâyelerde dönemin öncü Batı yapıtlarında görülen "olağanüstü" öğelere

çok sık rastlanıldığına dikkat çeker (1997: 285).¹ Hikâyelerde imge örgüsünün ve kurgu ustalığının sağladığı derinliğe ve bu derinliğin okuru metinde alt anlamlar aramaya ittiğine, tüm bunların hikâyelerde büyü, masalsı, gizemli bir hava yarattığına işaret edilir. Bununla birlikte eserin bu yeni ve farklı tarafı hem yadırganır hem de eser birtakım eleştirilere uğrar. Özellikle hikâye kişilerinin ruh durumlarına dikkat çekilerek anormal olup olmadıklarının saptanması gerektiği üzerinde durulur; yazarın “hayal gücünün sınırlılığı”na değinilir; horoz, büyükanne, kedi gibi alegorik öğelerin hikâyelerde sürekli tekrarlandığı belirtilir.²

Onat Kutlar, eser üzerine yapılan eleştirilerden yola çıkarak hikâyelerinin bir geri plan ya da yüzeyin altına inen bazı yönleri olduğu sanısı uyandırmasının sebebinin “üçlü bir akış” içinde şekillenmelerinden ileri geldiğini belirtir. Bu üçlü akışa göre a: Yazarın kendisi; b: Hikâyelerin dile getirdiği olaylar; c: Bu olayları dile getiren özel anlatım bağıntısı yani hikâye sanatı söz konusudur. Hikâyeler bu üç nokta arasında organik, somut ve sürekli bir sonuç oluşturmaktadır. Yazara göre gerçeğin aslında ne olduğunu bilebilmek mümkün değildir. Bu nedenle gerçeğe bağlılığın anlamı da bulanır (Menemencioğlu 1960: 152-153). Aslında Kutlar’ın “bulanma” dediği şey gerçekliğin farklı katmanları arasında bir gezintidir. Biz de çalışmamızda *İshak*’ın dikkat çekici hikâyelerinden biri olan, gerçekliğin doğasının ters yüz edildiği “Kediler”i merkeze alarak bu katmanlar arası gezintinin niteliğini ortaya koymaya çalışacağız.

Büyü Gerçekçilik

Romantizm akımına tepki olarak doğan ve gelişen realizm akımı I. Dünya Savaşı’ndan sonra geniş çevrelerce sorgulanır ve her şeyi bir mantık çerçevesinde ifade etme ısrarının hayal gücünü sınırladığı iddia edilir. Bu bağlamda estetik verimlerinin bir mantığa dayandırılmaması ve hayal gücünün serbest bırakılması talebiyle 1924 yılında Andre Breton tarafından sürrealizmin/gerçeküstücülüğün manifestosu yayımlanır. Sürrealizme göre sanatın insanı, dünyayı ve hayatı birebir yansıtmaktan vazgeçmesi ve mimetik ve baskıcı olduğuna işaret edilen akılcı söylemin terk edilmesi gerektiği fikri, yeni anlatım tarzı ya da söylem arayışlarını da ortaya çıkarır; klasik gerçekliğin reddiyle sonuçlanacak bu durum, büyü, gizem, metafizik gibi farklı gerçeklik düzeylerini

1 Bu hikâyeleri, fantastik ya da gerçeküstücü edebiyatla bağdaştırılan değerlendirmeler olduğu da görülür. Bununla birlikte biz de Fethi Naci’nin belirttiği gibi hikâyelerin büyü gerçekçiliğinin örneği olduğu görüşündeyiz. Fantastik edebiyatta bilinen ya da bambaşka bir gerçeklik alanı arasındaki kararsızlık anı/kararsızlık hâli fantastiğin durduğu yerdir. Metin-dekiler bir illüzyon mu, duyu aldatmacası mı, hayal ürünü mü gibi sorular fantastiği belirler. Mühim olan ise kararsızlık duygusu, tereddüt anıdır. Büyü gerçekçilikte kurmaca kişi, anlatıcı ve okur için kararsızlık yoktur; büyü olan doğal dünyanın parçası olmuştur. Kutlar’ın hikâyelerinde de büyü olanın normalleştirildiği görülür. Ayrıca fantastikte yazar, okuru için akılcı bir çözüm bularak metnini tamamlar; büyü gerçekçi metinde ise olağanüstülükler açıklanmaz, herhangi bir hüküm verilmez çünkü aksi takdirde gerçek büyüden arınır ya da gündelik olana bu tür bir gerçeklik düzeyinin katılması imkânsızlaşır. Böyle bir tavır, imkân alanlarının dışındaki ile gerçeğin kaynaştırılmasını kesintiye uğratır (Todorov 2012: 30-46).

2 Eserin a Dergisi yayınlarından çıkmasının ardından yine bu dergide Ece Ayhan, Erdal Öz, Demir Özlü, Önay Sözer, Doğan Hızlan, Konur Ertop’un katılımıyla düzenlenen oturum için bk. Ertem, E. vd. (2006). “İshak-Onat Kutlar’ın Hikâyeleri İçin Bir Oturum”. Onat Kutlar Kitabı. hzl. Turgut Çeviker. İstanbul: Türksak, s. 71-79. Eserle ilgili diğer çalışmalar için bk. Dizdaroğlu, H. (1960). “Mine ile İshak”. Türk Dili. C. X S. 110, Kasım, s. 98-102; Özyalçiner, A. (2006). “Yaşamın Kendisi Olan Öyküler”. Onat Kutlar Kitabı. hzl. Turgut Çeviker. İstanbul: Türksak, s. 99; Günyol, V. (2006). “Şiirli, Büyü”. Onat Kutlar Kitabı. hzl. Turgut Çeviker. İstanbul: Türksak, s. 80-81; Fethi Naci (1995). “Onat Kutlar’ın Hikâyeleri”. Adam Öykü. S. 1, Kasım-Aralık, s. 37-49; Anday, M. C. (2006). “‘İshak’ Üstüne”. Onat Kutlar Kitabı. hzl. Turgut Çeviker. İstanbul: Türksak, s. 43; Ertop, K. (1997). “Onat Kutlar’ın Öyküleri: Hem Öncü Hem Yerel”. Pir Sultan Abdal’dan Onat Kutlar’a. İstanbul: Çağdaş Yayınları, s. 283-288; Akatlı, F. (1998). “Onat Kutlar’ın ‘İshak’ı”. Öykülerde Dünyalar. İstanbul: Boyut Kitapları, s. 111-113; Gümüş, S. (2006). “Ulaşılmaz Güç Bir Özgünlük”. Onat Kutlar Kitabı. hzl. Turgut Çeviker. İstanbul: Türksak, s. 106-107.

edebiyatın alanına yeniden taşır. Bu yönelimden de kısmen etkilenen büyütlü gerçekçilik ise klasik gerçeklik anlayışı ile onun ötesindeki gerçeklik düzeylerini buluşturur ve ikisini yadırgatmadan iç içe geçirir. Sürrealizm nesnel olanı ve aklın sınırlamalarını reddederken dış dünyasına, rüyalara, bilinç dışına geçitler kurar; ancak büyütlü gerçekçilik bu tür unsurları gerçekliğin içine sıradanlığın kisvesiyle yerleştirir. Modernist sanat da büyütlü gerçekçiliği, yabancılaşma güzergâhına giren bireyin dünya karşısındaki konumunu, sorunlarını farklı anlatım araçlarıyla sunma arayışları bakımından etkilemiştir. Yani sürrealizm, avangart edebiyat gibi modernist akımlar da doğrudan olmasa bile akıl ve mantığa muhalefetleri ve hayal gücünün zincirlerinden kurtarılması kararlılıkları ile bu akıma dolaylı katkılar sunarlar. Klasik gerçekçiliğin "ayna" benzetmesiyle aktardığı dış dünya ve nedensellik yasalarınınca yönelimleri belirlenen insan, büyütlü gerçekçilik konu olduğunda farklılaşır. Yeni bir gerçekçilik katmanına ya da düzeyine geçilir. Büyütlü gerçekçiliğin anlattığı olay ya da durumlar, fiziki bir dünyada, dış gerçekliğin yasalarının işlediği bir ortamda geçer. Bu yönüyle bu edebî anlayış, gerçeküstücülük ve fantastik çizgisinden ayrılır; mantık ve fizik yasalarına, akıl ya da deneyle sınanmaya direnen olay ve durumları gündelik hayata yerleştirir ve onunla bütünleştirir.

Genel kabule göre büyütlü gerçekçilik, Latin Amerika kaynaklı bir anlatım tekniği ya da akımdır. Bununla birlikte menşei Avrupa olan avangart, sürrealist ve modernist hareketlerin de bu akıma katkı sunduğu varsayılır. Bu akımın Latin Amerika'daki temsilcileri, Paris'te ilgili edebî akımların popüler olduğu dönemde bulunmuşlar ve onlardan etkilenmişlerdir. Özellikle 1950-1960'lardaki Latin Amerikalı yazarların, bu yönelimi örnekleyen romanları bir anlatım tekniği olarak büyütlü gerçekçiliğin bu topraklarla özdeşleştirilmesine yol açar. 1960'larda Latin Amerika'dan diğer kıtalara da yayılmaya başlayan büyütlü gerçekçilik, söz konusu coğrafyadaki modernite ve gelenek arasındaki özgül bir çatışmadan doğmuştur; bu tür bir çatışma daha gerilere götürülebilirse de 1950'lerin Türkiye'si için de söz konusudur. Bununla birlikte bu akımın Türkiye'deki çoğu örneğinin 1980 sonrasına rastladığı görülür.³ Kutlar'ın yirmili yaşlar verimi olan, ilk yayımlanışı üzerinden altmış dört yıl geçen kitabı *İshak*, Türk edebiyatında 'büyütlü gerçekçilik' akımının özelliklerinin tespit edilebildiği öncü örneklerden biri olarak kabul edilir. Ancak bu eserdeki hikâyelerden en çok "Kediler" in söz konusu akımın özelliklerini sergilediği görülmektedir.⁴

Gerçeğin Bulamklığı: "Kediler"

İshak'ın beşinci hikâyesi olan "Kediler"de anlatıcı aynı zamanda metnin de kahramanıdır. Anlatıcı bir gün arkadaşından gizemli bir mektup alır. Arkadaşı, metnin anlatıcısını hiçbir yerde bulamamaktan yakınmaktadır ve garip bir adamın da onu aradığını haber vermektedir. Mektubun

3 Büyütlü gerçekçilik ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Öktemgil Turgut, C. (2003). Latife Tekin'in Yapıtlarında Büyütlü Gerçekçilik. Ankara: Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü: (Yüksek Lisans Tezi); Toyman, Y. Ö. (2006). Nazlı Eray'ın Roman Dünyasında Düşü ve Büyütlü Gerçekliğin Kurgusu ile Fantastik Unsurlar. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: (Yüksek Lisans Tezi); Okuyucu, E. D. (2019). Büyütlü Gerçekçilik ve İhsan Oktay Anar'ın Romanlarındaki İzleri. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: (Yüksek Lisans Tezi).

4 Aytül Özüm "Onat Kutlar'ın *İshak* ve Bilge Karasu'nun Göçmüş Kediler Bahçesi'ndeki Büyütlü Gerçekçi Ögeler" başlıklı makalesinde bu hikâyeye değinmiştir. Bununla birlikte bu çalışmanın merkezinde *İshak* ve *İshak*'ın Bilge Karasu'nun Göçmüş Kediler Bahçesi eseriyle karşılaştırılması söz konusu olduğu için "Kediler" detaylı şekilde ele alınmamıştır. Ayrıntılı bilgi için bk. Özüm, A. (2013). "Onat Kutlar'ın *İshak* ve Bilge Karasu'nun Göçmüş Kediler Bahçesi'ndeki Büyütlü Gerçekçi Ögeler". Bilig. S. 66, Yaz, s. 179-204. Tematik ve estetik tutumlar bakımından benzerliklere yoğunlaşan bir diğer karşılaştırmalı çalışma için bk. Uygur, S. (2018). "Büyütlü Gerçekçilik İzleriyle Onat Kutlar'ın 'Kediler' ve Julio Cortazar'ın 'Paris'teki Genç Bir Hanımefendiye Mektup' Öykülerinin Karşılaştırılması". IV. Uluslararası Filoloji Sempozyumu Tam Metin Kitabı. İstanbul: Asos Yayınevi, s. 172-181.

içeriğinde tekin olmadığı ima edilen bu adamın, işkenceyle öldürülen bir dostu adına ondan hesap soracağından bahsedilmektedir. Bununla birlikte anlatıcının bu mektubu gönderen arkadaşı, istasyonun yanındaki kır kahvesinde onunla buluşmak isteyen bu gizemli adam konusunda tedbirli olması için de onu uyarır. Bu teknik çerçeveleme sonrasında ise geriye dönüş tekniği kullanılarak anlatıcının yaşadıkları hikâye edilir. Dokuz yıldır memur olarak çalışan anlatıcı, bir gün işe gitmek istemez ve bilincinin derinliklerinden süzülüp gelen bir itki onu eski bir dostunun evine sürükler. Anlatıcının bu dostu, utlarla, kemanlarla ve sürüyle kırçıl kediyile yalnız yaşayan, evden çıkmayan biridir. Anlatıcı bu evde geçirdiği ilk günlerde son derece huzurludur. Ancak o, içinde duyduğu sevinç kaybolduğunda kendisinin “eski bir odada, acayip bir adam ve bir yığın bencil kediyile bir arada” olduğunu fark eder ve geldiğinin ikinci günü ilk hadiseyi yaşar (Kutlar, 2022: 41). Nitekim bahçeden bir gül alıp göğsüne takmak istediği esnada kedilerden birinin saldırısına uğrar. Bu olaydan sonra ise anlatıcı ile kediler arasında büyük bir düşmanlık başlar. Uçan, dokununca dağılan, sonra tekrar şekil alan bu tuhaf kediler, ilerleyen günlerde daha korkunç şeyler yapar. Bunun üzerine anlatıcı, arkadaşından öğrendiği bilgi ile kedileri ortadan kaldırma planına girer. Bir kedinin daha fazla beslenmesini ve kuvvetlenmesini sağlayarak yavaş yavaş kedilerin birbirlerini öldürmesine neden olur. Kedilerin ölümü ise arkadaşını yatağa düşürür. Son kedi de öldüğünde, arkadaşına hastalığının ölü kedilerle yaşamaktan arttığını, kedilerin insana umutsuzluk verdiğini söyler ve ölü kedileri bırakarak oradan ayrılmayı teklif eder. Ancak arkadaşı bunu kabul etmez. Anlatıcı bunun üzerine evden ayrılır. Bir otobüse binerek başka bir şehre gider ve altı gün boyunca burada gezer. İşte metni çerçeveleyen mektubu da bu altıncı günün sonunda alır. Böylece hikâye başa döner. Anlatıcı bu mektupta bahsedilen adamla buluşmak üzere tekrar kasabasına döner ve kır kahvesinde günlerce kendisinden hesap sormak isteyen adamı bekler, bir türlü kalkıp gidemez.

“Kediler”de Büyülü Gerçekçi İzler

Büyülü gerçekçilikte birden fazla gerçeklik düzeyi (ontolojik katman) vardır; olay, zaman, mekân ve kişiler öncelikle gerçek dünyadadır, bununla birlikte bunların büyülü mukabilleri ya da muadillerinin de işlediği ikincil gerçeklik alanları söz konusudur. İki ya da daha da çoğaltılabilecek olan bu gerçeklik düzeyleri olağanüstü ve gerçeği bağdaştırır. Böylece canlılar ve ölümler, gerçeklik ve kurmaca, fizik ve metafizik, mistik ve akla özgü vb. kaynaştırılabilir. Onat Kutlar’ın iki gerçeklik düzeyinin gözlemlendiği bu hikâyesinde de olayların, kişilerin, zaman ve mekânın bu dünyada oldukları, bununla birlikte olağan dünyanın içinde bazı büyülü varlık ve nesnelerin yer aldığı görülür. Bu bağlamda Onat Kutlar, 24 Nisan 1988’de Zeynep Avcı’ya gönderdiği bir mektubunda Boris de Schloeser isimli önemli bir denemeci-yazarın Gogol’ün *Recits de Petersburg*’una yazdığı ön sözde bahsettiği “olağanüstülük”ten söz eder:

“Nedir ‘olağanüstülük?’ Yaşamın çirkinlikleri ve bayağılıkları dışında ne var elimizde? ‘Ama’ diyor De Schloeser, Gogol’le birlikte ‘önemli olan, bu sıradanlıkların içinden olağanüstü olanı çekip çıkarabilmek, gerçeğe ihanet etmeksizin olağanüstü olanı yaratabilmektir.’ İnanıyorlar ki, sanat da budur. ‘Sanat, yaşamla yeniden barışmadır.’ Böyle diyor Gogol, 1848’de Şair Joukovskiy’e yazdığı mektupta.” (hzl. Çeviker 2006: 384)

İşte Onat Kutlar *İshak*’ta gerçeğe “ihamet etmeden” olağanüstüyle barışık bir evren yaratmıştır.

“Kediler”de Büyülü Öğeler

Gerçek ve hayalî katmanların bir araya getirildiği kaynaşmış bir gerçeklik düzeyinin söz konusu olduğu büyülü metinlerde esasında hiç de olağan olmayan olay, olgu, durum, varlık, nesne vb.

çok normal karşılanır. "Kediler"de bu durumun en açık örneği, olağan fiziğin ve dünyanın yasalarını ihlal etmeleriyle "gerçek dışı" bir görünüme bürünmüş olan kedilerdir. İshak'ın bu hikâyesindeki bu kırçıl kediler, örneğin uzun çizgiler gibi tavanı keserek uçmaktadır (Kutlar 2022: 39). Aslında kediler, pek o kadar kediye de benzememektedir: Uçan, havada asılı kalan, dokununca dağılan, kaybolan ve yeniden şekillenen varlıklardır. Uzun bir süredir anlatıcının arkadaşı tarafından beslenen bu kedilerin her şey ayaklarına gelmektedir. Gözlerini dünyaya açtıkları andan itibaren aydınlık yüzü görmemiş olan, sayıları epeyce kalabalık olan bu kediler, "güneş görmemiş, nemli mahzenlerde sapsarı yeşermiş cılız buğdaylar gibi soluk, kişiliksiz ve bencil"dirler (Kutlar 2022: 40). Anlatıcının oldukça ayrıksı özelliklere sahip arkadaşı, kedilerini gözlerden irak tutmaktadır, çünkü kediler insanların bakışıyla dağılmakta, ölmektedir. Ancak zamanla büyüdüklerinde durum değişmiştir. Artık kedilerin bakışları insanlara korku vermekte, bakışlarıyla insanlar dağılmakta ve kaybolmaktadır. Hikâyede realist ayrıntılar çerçevesinde anlatılan ya da betimlenen kedilerin ve parçası oldukları kaynaşmış atmosferin kimi yönlerden olağanüstü/doğüstü, fizik kurallarına aykırı yapısının eserde normalleştirildiği ve doğallaştırıldığı görülür. Örneğin kedilerin sahibi, onları nasıl beslediğinden bahsederken anlatıcı ilgi ile dinler, kedilerle karşılaştığı ilk sahnede havada uçuşmalarını yadırgamadan izler.

Anlatıcı kedilerden rahatsız olmaya başladığında ve onları öldürmeye karar verdiğinde bunun ne kadar güç olduğunu fark eder; çünkü kediler dokununca dağılıp sonra yeniden eski biçimlerini bulmaktadır. Anlatıcı o nedenle bu işi "suya çizgi çizmeye" benzetir (Kutlar 2022: 43). Kedilerin uçması, dokununca dağılması, kaybolup tekrar eski biçimlerini bulmaları ya da havada donarak durmaları bildiğimiz dünyanın yasalarıyla açıklanamaz. Bununla birlikte kedilerin tüm bu bilinen fizik kurallarına göre açıklanması mümkün olmayan "kaygan" varlıkları, klasik anlamda gerçeklik prensibiyle açıklanamazsa da gündelik hayatın parçası olarak hikâyede normalleştirilir.

Dolayısıyla kedilerin hayat ile ölüm arasındaki gizli geçitleri, onları farklı gerçeklik alanlarında devindirir. Büyülü gerçekçilikte dış dünyanın yasaları, duyuların nesnesi olan varlık ve durumlara aykırı öğeler içerecek şekilde örgütlenen gündelik hayat, olağanlaştırılır ve sorgulanmaksızın kabullenilir. Yani olağan ve olağan dışı kaynaşır; farklı ontolojiler ve gerçeklik katmanları iç içe geçer. Bu hikâyede de doğüstü, günlük hayatın olağan akışının bileşenine dönüşür.

Ev sahibinin ölen kedileri gömdüğü göğüsleri sedef oymalarıyla kaplı olan utlar da hikâyedeki büyümlü nesnelere. Ev sahibi bozuk, sadece bir iki teli kalan bir udu çaldığında çıkan ilkel sese soluk kedi tüyleri dökülerek eşlik eder. Böylece büyümlü nesnelere hikâyedeki büyümlü varlığa bağlanır. İşte bu varlık ve nesnelere, gündelik gerçeklik içinde yeni bir gerçeklik alanı/düzeyi açar. Farklı ontolojik düzlemleri ima etseler de gündelik gerçekle kaynaşır. Nihayetinde farklı gerçeklik düzeyleri, aralarında bir hiyerarşi olmadan yan yana getirilir. Doğüstü olan da hayatın olağan bir parçasıdır. Bununla birlikte dünyanın kimi yönlerden "deforme" edilmiş gibi sunulması, aslında gerçekliğin çoğul yapısıyla, bilincin farklı katmanlarının işleyişiyle ve de rüyalarla benzerdir.

Zaman ve Mekân

Kutlar'ın hikâyesinin kuruluş biçimi, yerleşik zaman, mekân ve kurmaca kişi kategorilerini sorgular. Öncelikle metnin zamanı kronolojik ilerlemek yerine bir çevrimsellik içindedir. Olaylar, anlatıcıya gelen mektupla başlar ve geri dönüş tekniği kullanılarak verilir. Hikâyeyi aktaran kurmaca kişi, geriye dönüşlerle "şimdiki" durumun gelişim aşamalarını aydınlatır. Dolayısıyla geçmiş, şimdi ve gelecek, zaman kurgusunun çevrimselliğinde kaynaşır ve iç içe geçer. Metindeki

zaman kategorilerinin iç içe geçmesi, ölümlerle dirileri buluşturur, olanaksızı mümkün kılar. Metindeki kedilerin de ölüp dirilmesi bir döngü ya da çevrimdir. Zamanın aynı güzergâhı tekrar tekrar katetmesini sağlayan bu döngüsellik, kedileri de diriltir. Mektupla başlayan metnin geri dönüş tekniğiyle dâhil olduğu çevrimin işleyiş mekanizması da budur. “Büyülü” bir ögenin metindeki varlık koşullarından biri de bu metindeki gibi zamanın akışkan yapısıdır.

Hikâyede olayların büyük kısmı anlatıcının arkadaşının evinde vuku bulur. Mekânlar büyümlü gerçekçilikte olduğu gibi somut dünyadadır yani somut ve fiziki dünyanın kuralları yürürlüktedir. Bununla birlikte Kutlar, *İshak*'ın ikinci baskısına yazdığı ön sözde, hikâyelerin “çocukluğunun kenti Antep” ile ilgili olduğunu belirtir ve hikâyeleri bir Anadolu kentinden “küçük, alçakgönüllü kesitler” olarak niteler. Ancak bu hikâyelerde Antep âdeta yeniden yaratılmıştır ve “küçük, alçakgönüllü kesitler” gizemli bir dünyadan kesitlere dönüştürülmüştür (Fethi Naci 1995: 42). Dolayısıyla “Kediler”de mekân bu somut dünyaya ait olmakla birlikte onun gerçek dışı bir boyutu da söz konusudur. Utlarla, kemanlarla, kedilerle karakterize olan bu gerçek dışı mekân da metni büyümlü gerçekçi çizgiye taşır.

Anlatıcı

Hikâyede anlatıcı aynı zamanda hikâyenin kahramanıdır. Anlatıcı da diğer kurmaca kişiler gibi doğüstü/olağanüstü olanı doğal bir şey olarak görmekte ya da aktarmaktadır. Anlatıcı hikâyedeki gündelik gerçekliğin sınırlarına aykırı öğelerle ilgili bir sorgulama, açıklama yapmadığı gibi kedilerin uçmasını, havada donmasını ve bir süre o şekilde kalmasını, dokunulduğunda dağılmalarını tuhaf da karşılamaz. Dolayısıyla anlatıcının, bu olağanüstülükleri sorgulamadığı, açıklamaya çalışmadığı, bir neden sonuç ilişkisi kalıbına sokmaya uğraşmadığı görülür; çünkü metindeki büyümlü temeli anlatıcının bu tutumuna, bu mesafe ya da kayıtsızlık hâline göre şekillenir. Bu tür bir ketumluk ya da kayıtsızlık, okura metindeki doğüstünün gerçek olduğunu düşündürmek içindir. Metindeki anlatıcının hem büyümlü olanla hem de gerçekle mesafesi aynıdır yani bir dengeleme durumu söz konusudur. Aykırı olan her şey, gündelik hayatın, normalin bir parçasıdır. Okur için ise gerçek ve gerçek olmayan konusunda bir muamma durumu oluşur, bu metnin içsel mantığında herhangi bir gedik oluşturmamakla birlikte kurmaca kişiler tarafından da bir tuhaflık gibi algılanmaz; her şey olabildiği kadar sıradan ve kaynaşmıştır. Zira sorgulamanın başladığı yerde “büyü” bozulur. Bundan dolayı ne anlatıcı ne de hikâye kişileri, kurgulanan bu dünyada bir tuhaflık olduğunu okura ima eder.

Dil ve Üslup

İshak'ta kullanılan dil ve anlatım biçimi kapalı, içe dönük, girift ve imgesel olduğu gereksiyile kimi eleştirilenler tarafından yerilir ve “taklit” olarak etiketlenir. Diğer taraftan metnin yerli olandan beslenmesi de içeriğinin kapalılığına yöneltilen eleştirileri önleyememiştir. Onat Kutlar'ın bu hikâyedeki dili ve üslubu son derece kendine özgü, şiirsel ve imgeseldir. Kullanmış olduğu şiirsel ifadelerin hikâyedeki büyümlü atmosferi desteklediği görülür:

“Hafifçe irkildim. Bir sevgiye konu olacak yaratıklar değildi bunlar. Gözlerimi dostumdan ayırmadan havaya baktım. Kedilerden biri, bir yarım çember çizerek gözlerimle ampulün arasından hızla geçiyordu. Baktığımı görünce birden durdu. Havada, donmuş bir taş gibi durdu. Kuyruğunu kıvrıp bana baktı. Göz bebekleri üst üste kapanmış bir parantez gibiydi. Ona dik-katle baktım. Gözleri gözlerime bakıyordu. Yabansı, soluk anlaşılmaz. Bu öylesine bir kumardı ki şansımı denemeyi sonraya bırakmak zorunda kaldım. Kedi kaydı. Çemberini tamamlayıp hasırın kıvrımlarında kayboldu.” (Kutlar 2022: 41)

Eserde Batılı kimi modernist tekniklerin açık yankıları vardır. Ayrıca anlatıcı olarak birinci tekil kişinin tercih edildiği bu hikâyede olayların ya da durumların, klasik realizm ve natüralizm gibi akımların dil özelliklerine taban tabana zıt bir üslup tercihiyle; bilhassa iç monolog, bilinç akışı gibi modernist tekniklerden yararlanılarak aktarıldığı da görülür.

Sonuç

Latin Amerika coğrafyasının bir akımı olduğu varsayılan, güçlü bir tarihî ve kültürel altyapıya sahip olan ve buradan tüm dünyaya yayılan büyümlü gerçekçilik, birebir yansıtmacı bir anlayışın egemen olduğu gerçekçi eserlerin kişi, yer, zaman kipleriyle bağdaşmayan bir estetik tercihi temsil eder. Dolayısıyla gerçek ile hayalî dünyaları, kurulan yeni bir atmosferde bir araya getirir. Bu akımın en belirgin yönü, anlatıcıların da kurmaca kişilerin de doğüstünü/olağanüstünü oldukça doğal bir durummuş gibi karşılamalarıdır. Büyümlü gerçekçi akımın etkisinde verilen eserlerde gerçekliğin gerçekçi ve doğüstü/büyümlü düzeyleri arasında uyumlu bir bütünlük görülür.

Türk edebiyatında tam anlamıyla büyümlü gerçekçi olarak nitelendirilebilecek eserler 1980'li yıllarda görülmeye başlanır. Bununla birlikte Onat Kutlar'ın 1959 yılında kaleme aldığı *İshak*, bu bağlamda "öncü örnek" olarak kabul edilir. Bu eserdeki hikâyelerden biri olan "Kediler", büyümlü gerçekçiliğin birçok özelliğini taşır; olağan ve sıradan olan ile olağanüstü ve sıra dışı olanı anlatı içinde yadırganmayacak şekilde bir uyum içinde sunar. Bu hikâyede olağana aykırı olan olay ve durumlar, günlük hayatın bir parçasıymış gibi yansıtılmış ve zaman, mekân, kişi kategorileri de bununla uyumlu şekilde düzenlenmiştir. Nihayetinde bu metinde biri oldukça gizemli olan iki farklı ontolojik düzeyin iç içe geçmesi, yadırgatıcı olması bekleneni aksine normalleştirir; "büyümlü" olanın gündelik hayatın içine olağanlaştırılmak suretiyle entegre edilmesiyle üretilen ve sorunsuz işleyen ontolojik düzlemler ya da varlık alanları bu hikâyeyi klasik gerçekçi çizgiden ayırır.

Kaynakça

- Akatlı, F. (1998). "Onat Kutlar'ın 'İshak'ı". *Öykülerde Dünyalar*. İstanbul: Boyut Kitapları, s. 111-113.
- Anday, M. C. (2006). "'İshak' Üstüne". *Onat Kutlar Kitabı*. hzl. Turgut Çeviker. İstanbul: Türksak, s. 43.
- Dizdaroğlu, H. (1960). "Mine ile İshak". *Türk Dili*. C. X, S. 110, Kasım, s. 98-102.
- Ertem, E. vd. (2006). "İshak-Onat Kutlar'ın Hikâyeleri İçin Bir Oturum". *Onat Kutlar Kitabı*. hzl. Turgut Çeviker. İstanbul: Türksak, s. 71-79.
- Ertop, K. (1997). "Onat Kutlar'ın Öyküleri: Hem Öncü Hem Yerel". *Pir Sultan Abdal'dan Onat Kutlar'a*. İstanbul: Çağdaş Yayınları, s. 283-288.
- Fethi Naci (1995). "Onat Kutlar'ın Hikâyeleri". *Adam Öykü*. S. 1, Kasım-Aralık, s. 37-49.
- Gümüş, S. (2006). "Ulaşılmaz Güç Bir Özgünlük". *Onat Kutlar Kitabı*. hzl. Turgut Çeviker. İstanbul: Türksak, s. 106-107.

Günyol, V. (2006). “Şiirli, Büyülü”. *Onat Kutlar Kitabı*. hzl. Turgut Çeviker. İstanbul: Türksak, s. 80-81.

Kutlar, O. (2006). “Onat Kutlar’dan Zeynep Avcı’ya”. *Onat Kutlar Kitabı*. hzl. Turgut Çeviker. İstanbul: Türksak, s. 380-390.

Kutlar, O. (2022). *İshak*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Menemencioğlu, M. (1960). “Onat Kutlar Anlatıyor”. *Türk Dili*. C. X, S. 111, Aralık, s. 152-155.

Okuyucu, E. D. (2019). Büyülü Gerçekçilik ve İhsan Oktay Anar’ın Romanlarındaki İzleri. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: (Yüksek Lisans Tezi).

Öktemgil Turgut, C. (2003). Latife Tekin’in Yapıtlarında Büyülü Gerçekçilik. Ankara: Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü: (Yüksek Lisans Tezi).

Özüm, A. (2013). “Onat Kutlar’ın *İshak* ve Bilge Karasu’nun *Göçmüş Kediler Bahçesi*’ndeki Büyülü Gerçekçi Öğeler”. *Bilig*. S. 66, Yaz, s. 179-204.

Özyalçın, A. (2006). “Yaşamın Kendisi Olan Öyküler”. *Onat Kutlar Kitabı*. hzl. Turgut Çeviker. İstanbul: Türksak, s. 99-100.

Todorov, T. (2012). *Fantastik*. çev. Nedret Öztokat. İstanbul: Metis Yayınları.

Toyman, Y. Ö. (2006). Nazlı Eray’ın Roman Dünyasında Düşü ve Büyülü Gerçekliğin Kurgusu ile Fantastik Unsurlar. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: (Yüksek Lisans Tezi).

Uygur, S. (2018). “Büyülü Gerçekçilik İzleriyle Onat Kutlar’ın ‘Kediler’ ve Julio Cortazar’ın ‘Paris’teki Genç Bir Hanımefendiye Mektup’ Öykülerinin Karşılaştırılması”. *IV. Uluslararası Filoloji Sempozyumu Tam Metin Kitabı*. İstanbul: Asos Yayınevi, s. 172-181.

Yalçın, M. (2010). *Tanzimat’tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi Cilt II*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.